

*Hemma hos Hilma Jansson
i Vreta, Odensala*

***Hembygdens Dag vid Husby skola
den 19 augusti***

Nr 3. Augusti 2007. Årgång 14

Omslagsbilden: Hilma Jansson, Vreta, Odensala, 1700-talgård. Så lyder beskrivningen till denna fängslande bild från början av 1960-talet. Den stack ut bland de negativ vi "ärvt" från UNT och nu håller på att digitalisera.

Hilma har fått besök från den lokala tidningen. Kaffepannan står på spisen. Hilma håller sig i bakgrunden som förr i världen, när husfaderns besök skulle trakteras kaffe. Om det inte vore för radion på den lilla stringhyllan bredvid golvuret och den undangömda TV:n, kunde man tro sig förflyttad till 1800-talet, då järnspisen sattes in. Eldsläckaren bakom rökröret är också ett sentida tillskott, uppsatt av omtänksamma barn? Så synd att det inte går att läsa årtal och månad på väggmanackan från lanthandlaren nere vid stationen.

TIDLÖSAN	Innehåll:	Sid
Utges av: Husby-Ärlinghundra Märsta Hembygdsförening 195 91 Märsta Plusgiro: 36 15 92-9	Oskriften ledare	3
Utkommer: 4 gånger per år. Tryck: PP-Tryck, Märsta	Storkommun i stöpsleven, blir den en flygstad?	4
Redaktion: Giselher Naglitsch, ansvarig utgivare Tel. 08-591 155 14 E-post: tidlosan@hembygdmarsta.se	Anlägga flygfält avfolkar bygden, förklarar Märsta	5
Manus mottages med tacksamhet. Vi förbehåller oss rätten att i samarbete med författaren redigera det insända materialet.	Stora investeringar, Märsta hoppas ännu på flygfältet	6
	Halmsjöns historia	9
	Minnen från Tollsta gård	10
	Vad gjorde kyrkobröderna?	17
	Hänt	18
	Hembygdens Dag	19

Bli medlem i vår förening

Medlemskapet berättigar till deltagande i alla evenemang, även de som inte är öppna för allmänheten, och du får Tidlösan i din brevlåda fyra gånger om året. Avgiften är 100 kronor om året och gäller för hela familjen.

Enklaste sättet att bli medlem är att sätta in avgiften på vårt Plusgiro med angivande av *namn och adress*. Skriv gärna *Ny medlem* som referens.

För mera information gå till föreningens hemsida: **www.hembygdmarsta.se**

Det skrivna ordet

Det är lite mer än 50 år sedan jag slutade folkskolan. Välskrivning var ett viktigt ämne på schemat. Det var inget som passade mig. Stålpennorna hade en benägenhet att gräva ner sig i pappret och sprätta iväg plumpar. Pluralisform användes inte bara för substantiven. Även verben skulle skrivas i korrekt pluralisform. Men här kunde man redan märka en svängning i attityden, en skillnad mellan de äldre och yngre lärarna. Än idag, när jag tar referat från gamla protokoll eller tidningsartiklar, färgas mitt eget språk. Nutida gammelsvenska smyger in på mina rader. Jag *försöker* nog undvika värderingar om dagens språk. Måste dock notera, så fick inte vi skriva, och konstatera, språket genomgår en ständig förändring.

I åttonde klass fick vi lära oss skriva på maskin, en hög, grön, krymplackerad Halda, med skärm över tangenterna. Det blev mycket snyggare - om man hade ett jämnt anslag och tryckte på rätt tangenter. Så var ju inte alltid fallet.

Tänk så mycket lättare det har blivit med datorerna. För lätt tycker en del. Kom inte och säg att du inte kan skriva. Idag är det helt OK att formulera sig personligt. Datorn pekar ut felstavningar och eventuella "mossigheter" i språket, tex verbens pluralisformer. Men den har inga synpunkter på vad som är rätt och viktigt. Det är din nutidshistoria som är viktig.

Kom igång och skriv din egen historia! Varför kom du till dessa bygder? Varför flyttade du härifrån? Hur blev det? Gör som Annika Crantz, berätta dina minnen från Märsta, Odensala osv. Tidlösans läsare vill snart läsa hur det var på 1960-talet, som blir bärande tema under nästkommande år. Om du vill, får du hjälp med redigeringen/förpackningen.

Att det var roligt att skriva med stålpenna och bläck gick inte ta misste på, när ett 60-barn från Centralskolan besökte Husby skola en dag i maj. Jag fick för mig att dom skulle få prova på. Bläcket i flaskan från 60-talet var ruttet. Skriften blev brun, nästan lite gulfärgad. Jag imponerades av barnens lyhördhet om hur de skulle föra pennan. Det blev inga plumpar. Men det blev många hjärtan, särskilt på flickornas papper. Nu har vi skaffat färskt bläck. Skriva är viktigt!

Giselher

Storkommun i stöpsleven – blir den en flygstad?

Vi fortsätter granska vårt 50-tal, speglat i Yngve Carlssons klippböcker. Vad hände i den unga kommunen, där politikerna gick i väntan på ett slutligt beslut om atlantflygfältet? Utvidgningen av kommunen ställde stora krav på samhällets utbyggnad. Men det var en blygsam fläkt av vad som väntade.

Märsta höjer skatten 1 krona 1956

”Märsta kommunalfullmäktige har godkänt förslaget till inkomst- och utgiftsstat för nästa år”, skriver UNT den 27 oktober 1955. ”Det innebär att utdebiteringen höjs med 1 krona per skattekrona från 6:35 till 7:35.”

Skattesatsen verkar blygsam jämförd med dagens, men den innebar en höjning med nästan 16 %. Var det priset för den större och effektivare kommunen? Tja, i vart fall ett resultat av ökade ambitioner och större krav på samhällsservice som skördetiden – efterkrigstiden – förde med sig. Låt oss se vad vi skulle få för pengarna.

”Driftsbudgeten balanserar på 1 995 472 kr och kapitalbudgeten på 228 705 kr. På driftsbudgetens utgiftsida kan nämnas: Allmän förvaltning 127 839, rätts- och ordningsväsende 38 592, fastighetsförvaltning och bostadsförsörjning 43 119, planerings- och anläggningsverksamhet 168 019, hälso- och sjukvård 12 252, undervisning och kulturell verksamhet 894 297, socialvård 336 043 och finansförvaltning 142 930 kr. Antalet skattekronor beräknas till 141 798.”

Den stora kostnaden svarade naturligtvis skolorna för. Ordningsväsende

var en kommunal angelägenhet på den tiden. Poliserna hette Anders Johansson och Robert Björklund, med kontor på Söderhöjden.

Hälso och sjukvården var en blygsam affär för kommunen. Man hade ännu inte fått någon fast läkare till Märsta. Provinsialläkare Mauritz Kronsjö tog emot i Sigtuna. För svårare åkommor kunde man läggas in på Löwenströmska. Då var det bra om man hade tecknat sjukförsäkring. Det kunde man göra hos Gunnar Cedergren, som någon timme i veckan höll öppet för sjukkassan, i källaren på Hallenbergs stora villa på Centralgatan.

I budgeten för 1956 fanns anslag till bl a idrotten och bildningsorganisationerna. Steninge brandkår fick 500 kr, hemvärnet 800 och Märsta vägförening hela 7 000. Vägghållning ingick tydligen inte i kommunens ansvar. Odensala-Märsta och Rosersbergs skytteföreningar liksom Husby-Ärlinghundra hembygdsförening fick avslag på sina begärda anslag.

På kapitalbudgeten märks behovet av utbyggnad av vatten och avlopp, liksom förvärv av centralt belägna fastigheter.

Anlägga flygfält avfolkar bygden - förklarar Märsta

Märsta kommunalfullmäktige har yttrat sig till länsstyrelsen rörande storflygplats. I yttrandet framhålls bl. a. att kommunen i sitt planeringsarbete har måst ta hänsyn till det påbörjade flygfältet vid Halmsjön. Vidare påtalas de stora skador, som drabbat de markområden vilka bearbetats för flygfältsändamål, samt även kringliggande områden. Markens karaktärsändring har också medfört att tidigare arbetstillfällen försvunnit och att trakten därmed avfolkats. Rapporterar UNT från fullmäktige i mars 1956.

Fullmäktige föreslår därför att Halmsjöfältet byggs enligt riksdagens beslut av 1946, då det bereder större möjligheter än Jordbro för en storflygplats. (De alternativ man hade att välja emellan kan studeras på sidan 9.)

För den händelse flygfältet förläggs till annan ort, anser fullmäktige att Halmsjöområdet bör upplåtas till annat ändamål, som kan ge kommunerna ekonomisk kompensation.

Egnahemsområde i Odensala?

En livlig diskussion utspann sig kring ett eventuellt förvärv av ett markområde tillhörigt Odensala prästgård. Förutvarande Odensala kommun hade tidigare beslutat undersöka möjligheterna att inköpa området och att där tillhandahålla tomter för egnahemsbebyggelse. Sedan storkommunens tillkomst har ärendet vandrat mellan olika nämnder. Generalplanekommitten har tillstyrkt att kommunen förvärvar området. Därigenom skulle man söka motverka ytterligare minskning av folkmängden i denna del av kommunen. Kom-

munalingenjören har gjort en beräkning av kostnaderna för iordningställande av vatten och avlopp, vägar m. m. på området. Kommunalnämnden har nu hemställt om fullmäktiges direktiv huruvida området ifråga skall undersökas ytterligare för eventuellt förvärv. De flesta i debatten deltagande ledamöterna ansåg, att något bör göras för att tillhandahålla tomtmark till dem som vill bosätta sig i Odensala. Kommunalnämnden fick i uppdrag, att ytterligare utreda detta eller något annat områdes lämplighet.

Fastighetsförvärv vid Märsta torg

Fullmäktige tillstyrkte ett förslag om att kommunen skall köpa fastigheterna Märsta 1:10, 1:11 och 1:30 för tillsammans 195 000 kr. De är belägna vid det s. k. Märsta torg. Området ingår i den del av samhället, dit fullmäktige tidigare beslutat förlägga förvaltningscentra och centra för specialaffärer. Vidare avses att här förlägga ett kommande medborgarhus och kommunalhus. Därmed hade merparten av årets kapitalbudget tagits i anspråk.

Stora investeringar - Märsta hoppas ännu på flygfältet

UNT:s reporter H. K. besöker Märsta för ett stort temanummer under 1957. Följande notiser bygger på vad han meddelade sin läsare för 50 år sedan.

Märsta kommun, med tätorterna Märsta och Rosersberg, har ett gynnsamt läge mitt emellan Stockholm och Uppsala. Därför träffar vi här på en landskommun i framåtskridande. Sammanlagt hade socknarna 1910 ett invånareantal på 3 560. År 1940 var man nere i 3 220 och har nu ökat till 4 956. Ungefär hälften av vardera är sysselsatta i jordbruk respektive industri, men här som på andra ställen blir det folkminskning i de rena jordbrukssocknarna och ökning där industri finns. Dessutom reser varje dag omkring 650 personer från kommunen till arbete på annat håll.

Många minnesmärken

Bygden är mycket gammal och minnesmärkena från forntiden många. Inte mindre än 74 runstenar har man träffat på och många gravplatser. Kung Njords gravhög är uppförd på 500-talet och är med sina nio meter i höjd nästan lika förnämlig som Uppsala högar. I Märsta restes 1953 ett minnesmärke i form av en sten och en telegrafstolpe, som erinrar om att här påbörjades 100 år tidigare den första elektriska telegraflinjen i landet. Minnesmärket vill även hedra den svenske linjearbetarens gärning.

Slott med anor ända från 1200-talet

Intill samhället Märsta ligger Steninge slott, som på 1500-talet tillhörde ätten Oxenstierna. Här dog också den ryktbara "Pintorpafrun" Beata Yxkull år 1667.

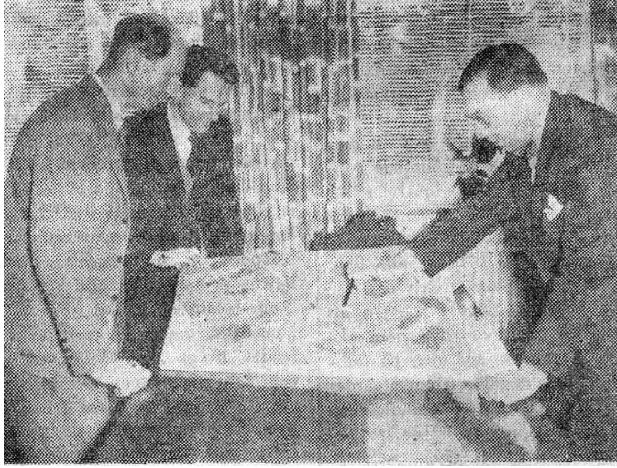
Rosersbergs slott är från 1630-talet och var mellan åren 1762 till 1860 kungligt lustslott. Redan 1276 nämns Skånellaholms slott, som detta år såldes till Skokloster av Magnus Ladulås. Vallstanäs säteri byggdes 1618.

Industrier av skilda slag

Inom Märsta kommun återfinns en hel del industrier. I Märsta samhälle finns bl. a. AB Matsilver, AB Sörlings och Beckers färgfabrik, vilka sysselsätter ungefär 150 man vardera. Andra industrier är Märsta såg, Plattfabriken, Märsta fabriksprodukter och Märstatvätten. I Odensala finns Blomkvists Mekaniska verkstad, Ista såg, Sven Johanssons verkstad och Odensalatvätten. I Rosersberg har vi Kapockfabriken, Björn-Betong och cementfabrik. Dessutom ligger inom kommunen ytterligare en del industrier av hantverksmässig natur.

Kommunens utmaningar

Hur de kommunala organen ser på dagens situation och planerar för framtiden får man bäst reda på vid ett besök på kommunens nya moderna kommunalkontor. Här träffar vi kommunalkamrer Franzén, kommunalnämndsordföranden kantor Th. Jansson Odensala, och lantbrukare Stig Lindhe, Hova, Odensala, också han ledamot av kommunalnämnden. Dessa tre har mycket att berätta, om budgeten och andra utmaningar i det växande samhället.

Fr v: Stig Lindhé, Bertil Franzén och Thore Jansson

Skolorna: I Märsta samhälle finns en ny centralskola för klasserna 7-8. Dessutom finns fyra bygdeskolor av B1-typ. På yrkesundervisnings område pågår en utredning om samverkan mellan Märsta, Sollentuna, Sigtuna och Upplands-Väsby.

Åldringsvården: Man skall bygga ut en hemsamarittjänst som beräknas kosta 25.000 kr och som skall vara kommunens tre hemsystrar till hjälp. Dessutom planeras pensionärshem. Man menar, att det måste vara riktigt, att de gamla så länge som möjligt får leva bland de yngre och slippa den isolering som ålderdomshem onekligen för med sig. Kommunen beräknar att 1960 ha cirka 400 åldringar över 65 år att sörja för.

Medborgarhus: För ungdomens trivsel har kommunen sört bl. a. med en ny idrottsplats i Märsta för 160 000 kr. Kommunalbidrag lämnas också till övriga fotbollsplaner i kommunen, i Skånela, Rosersberg och Odensala. Beträffande samlingslokaler har man det sämst ställt

i centralorten Märsta, där man endast har ett alldeles för litet Folkets hus att tillgå i väntan på det medborgarhus som man håller på att utreda byggandet av. I Odensala och Norrsunda finns bygdegårdar, och bygdegård skall också uppföras i Skånela, när statsbidrag beviljats.

Brandförsvar: I Märsta skall en brandstation uppföras. Kommunen har borgarbrandkår med två brandbilar, och brandchef är Einar Elgström.

Stora investeringar med tanke på Halmsjön: En stor fråga för kommunen är vattenförsörjningen. Ett vattenverk vid sjön Fysingen kostar kr 350.000. Därifrån har vattenledning dragits till Rosersbergs samhälle på vägen till Märsta. Kommunen har planerat och investerat med tanke på det blivande storflygfältet Halmsjön. Här råder endast en mening - landets storflygfält bör ligga på den plats där det bestämts för många år sedan, där marken är inköpt och stora kostnader redan lagts ned. Närheten till Halmsjön gör att kommunen skulle kunna se fram mot ett stort uppsving om storflygfältet förlades dit.

Dyrortsplacering: I det sammanhanget kan också nämnas, att kommunens styrande vill in i högre dyrort, om landsbygden även i fortsättningen skall dras med det orättvisa systemet.

Forts

Lycklig avvägning mellan jordbruk och industri

Kommunens styrande är de 35 fullmäktige. Partiställningen är 7 bondeförbundet, 5 högern, 7 folkpartiet och 16 socialdemokrater. I styrelser har partierna representation i förhållande till sin storlek. Fullmäktiges ordförande är, Holger Almgren, Rosersberg. Kommunalnämndens ordförande är kantor Th. Jansson, socialnämndens ordförande är E. B. Viberg, Hova, Odensala, hälsovårdsnämndens K. E. Lundgren, Hova, Odensala, folkskolestyrelsens Ivar Tillander, Steninge, Märsta, och barnavårdsnämndens David Johnsson, Märsta.

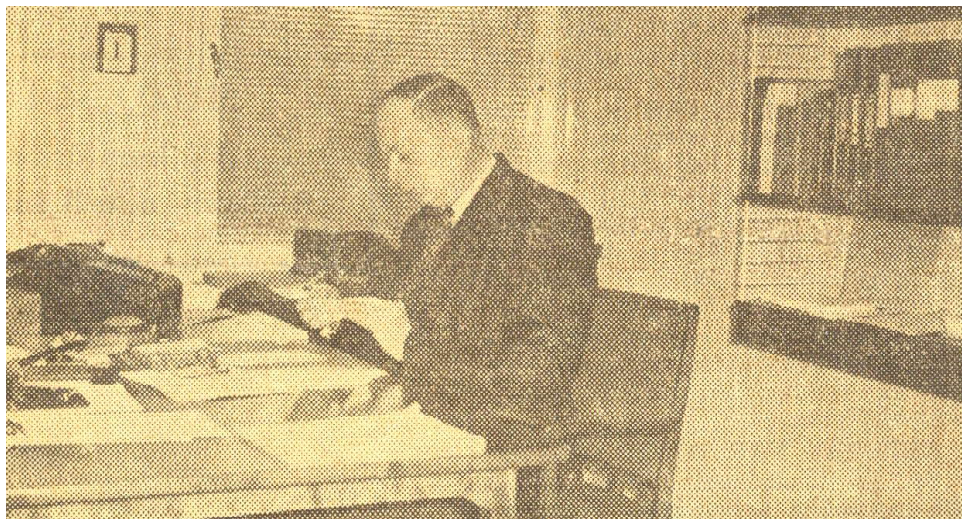
"Det var en liten snabbexposé över Märsta. En kommun som med tillförsikt kan se framtiden an. Kommunen har en lycklig avvägning mellan jordbruk och industri, ett utmärkt läge mitt emellan ett par stora befolkningscentra och stora utvecklingsmöjligheter. De kommunala styresmännen är alla besjälade av intresse för att uppnå det bästa för sin bygd.

Första banken öppnad i Märsta Centrum

Länssparbanken i Stockholm har öppnat sitt 29:de avdelningskontor. Detta kontor är beläget vid Skolgatan i Märsta och delar lokal med Sigtuna-Märsta allmänna sjukkasse. Sjukkassans föreståndare hr Gunnar Cedergren, Märsta, är även föreståndare för banken. Lokalen som är inrymd i ett nybygge har mycket trevliga och ljusa lokaler. Inredningen är hållen i ljus ek och väggarna målade i en gröngrå färgton vid sidan av gröna fondtapeter. Lokalen omfattar tre rum, ett stort och rymligt arkiv samt ett litet trivsamt lunchrum med fullständig utrustning t.o.m. kylskåp. Detta avdelningskontor kommer att bedriva fullständig bankrörelse och har hälsats med stor tillfredsställelse bland Märstas invånare enär det förut inte funnits någon bankrörelse närmare än i Sigtuna.

Upplandsbygden nov 1956

Gunnar Cedergren på sitt kontor. Notera den tidstypiska stinghyllan på väggen.

Halmsjöns historia

Efter UNT (oktober) 1957

1946: Principbeslut i riksdagen, efter enig expertrekommendation, att bygga ett storflygfält vid Halmsjön för 80 milj och att de två första banorna skulle vara färdiga 1950.

1947: 1 800 har skog, åker och mossar inköptes för 4,5 milj. 360 hektar åker utarrenderas. Arbetena igångsattes, men gick trögt. Kreditbrist och många kritiker. ”Puckeldebatten” var igång!

1952: Luftfartstyrelsen ger ett halvt löfte om färdig bana 1954.

1954: Första banan klar. Utformad enligt internationellt vedertagna normer. SAS skeptiskt och börjar kasta blickar åt annat håll.

1955: Kritiken mot Halmsjön växer. Arbetena avstannar.

1956: Luftfartstyrelsen säger nej till fortsatt utbyggnad av Halmsjön. Arbetena praktiskt taget helt nedlagda. Jordbro och Skå-Edeby förs fram som alternativa flygplatser.

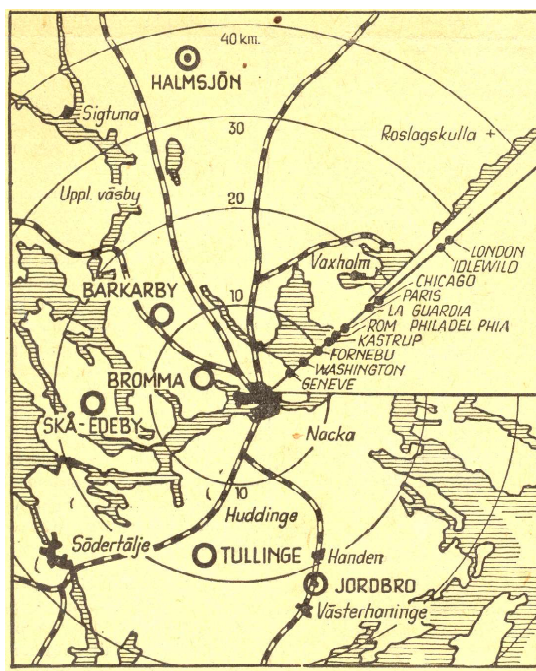
1957, våren: Militärt veto mot Jordbro. Skå-Edeby anses lämp-

ligast. Regeringen väntar med propositionen, vill först avvakta markundersökningar.

Hösten: Undersökningar på Skå gav negativa resultat. SAS föreslår utbyggnad av Bromma.

22 oktober: Kommunikationsministern och SAS enas om utbyggnad av Halmsjön. Det har gått elva år sedan riksdagsbeslutet!

Fortsättningen: avser vi att belysa i nästa nummer.

De konkurrerande alternativen

Denna kartsnitt över stockholmstrakten visar var de i storflygplatsdebatten aktuella platserna och flygfälten ligger. På en inlagd skala visas motsvarande avstånd mellan centrum och flygplatsen i några världsstäder.

Minnen från Tollsta gård

av Annika Crantz

Som ung var Carl Andersson stamanställd vid Norrlands Dragoner och tjänstgjorde även vid Strömsholms kör- och ridskola. Ett tag arbetade han vid Kimsta gästgivargård i Skånela. Carl föddes i Edsbro 1882 som son till en skräddare. Genom giftermål, med Ester Åslander blev han egen jordbrukare i Tollsta, på gränsen mellan socknarna Odensala och Husby-Ärlinghundra och förblev det sedan i ett 25-tal år. Samtidigt drev han åkeri- och droskrörelse.

Carl gifte sig 1909 med Ester Åslander född 1885 och död 1918. De fick fem barn i tätt följd. Ytterligare ett barn föddes men dog vid födseln. När minsta barnet, Gunnar, bara var 3 månader gammal dog Ester i spanska sjukan. Familjen bodde då i det lilla huset på Tollsta.

Låt oss gå tillbaka lite i tiden till Esters föräldrar, Anders Alfred Åslander och hustrun Amalia Gustafva Josefina. 1908 upprättas en bouppteckning. Anders, född 1855, efterlämnar maka och fyra barn. Bland tillgångarna märks Brista ett halvt mantal och Tollsta ett helt mantal. Det finns ett köpebrev på Tollsta den 29 juni 1896. Tollsta har förvärvats för 3 000 kronor av Carl Axel Carlsson. Där framgår också att köparen skall åt säljarens änka, Sofia Kristina Jansson, fritt upplåta en kammare och ett kontor (förrådsutrymme) uti lilla byggnaden samt plats för en famn ved att åtnjuta detta till sin död.

Det sägs att farfar fick välja på Tollsta eller Brista när han gifte sig med Ester. Han valde Tollsta, ett litet rött hus med 30 hektar åkermark. Mellan 1917-1918 byggdes det stora huset. Det finns tydliga anvisningar hur huset skulle byggas av byggmästare Bergqvist. Det kostade 3.800:-.

När farfar blev ensam med 5 barn fick han naturligtvis hjälp av släktingar och vänner. Med stöd av dessa sköttes barnen och jordbruket med hästar, grisar, kor och allt som fanns på gården. I ett år hade farfar sorg. Men han hade säkert gått och tittat på änkan Edith Johansson från Slåsta. Hon hade skött sin första man Carl Johan Johansson hemma. Han hade någon form av lungsjukdom och öppna sår som behövdes läggas om ofta.

Farfar var en glad ung man med humor och mycket stilig. Han gifte sig med Edith den 19 december 1919 i Odensala prästgård. När dom kom åkande hem i häst och släde efter vigseln hade grannen Ivar Simlund satt upp facklor i hela allén till huset. Farfar trodde att Tollsta brann. Jag kan se framför mig hästen som blir påskynad av farfar, en stor skinnfäll över deras fötter och hästen som det ångar ur näsborrarna på.

Farfar och Ivar kom mycket bra överens och hade roligt ihop.

Carl Andersson tv och Ivar Simlund

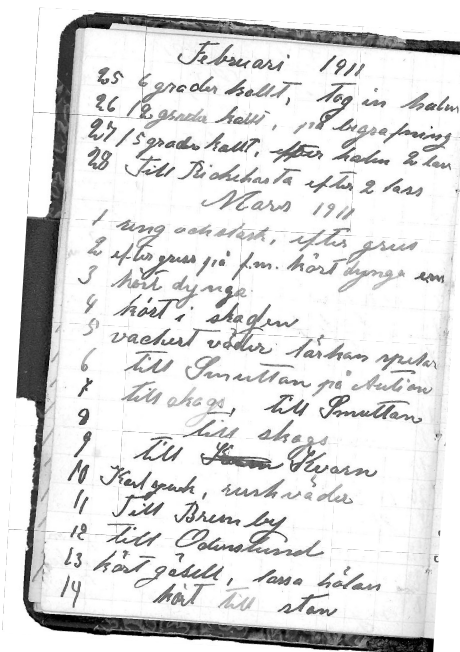
Ivar kunde komma upp till farfar och dom språkades vid: Nej, nu går vi och vilar, sa dom, och gick upp på övervåningen och lade sig i dubbelsängen och pratade och skrattade. Och sen kom Edith med kaffe.

Farmors föräldrar var Conrad och Matilda Österman på Håsta. När Edith skulle flytta till Tollsta sa hennes far: flicka lilla gör inte det, du kommer att slita ihjäl dig. Men hon var väl kär i sin Carl. Farmor fick inga egna barn. Hon tog vid där Ester slutade. På så vis blev hon min "farmor".

Äktenskapet mellan Edith och Carl blev mycket lyckligt. Aldrig ett ont ord hördes. Det blev mycket arbete och jag tror att det var farmor som fick slita mest. Ut i ladugården i ottan, sedan in och ordna frukost åt alla. Det jag kommer ihåg var att farmor hade bakat när vi steg upp för att äta frukost. Hon var en arbetsmyra av största mått och det kunde nog behövas på en stor gård. Hon var den som först gick upp och den som sist gick till sängs.

Farmor var en fena på att dokumentera. Redan i sitt första äktenskap förde hon dagbok. Det finns en liten nött brun bok från 1909-1916 som hon skrev i varje dag. Vad man gjorde, vart man åkte, hur vädret var, korta meningar som sa allt. Man sådde bönor, råg, ärter, plöjde... Man reste till Rotebro med råg, till stan till Siktuna, ja så stavades det i hennes dagbok, till Löftstaholm, Nederängen, Skedby, Kolhammar, Kumla, Vennsta, Måby kvarn och Elgesta såg, till Starrmossen, Kättsta, Håsta, Fransåker, Norrboda, Krusenbergs, till Silverdahl med havre, till Laggatorp med grus...

Man slår surkullor, man stänger i skogen, harvar på trädan, grusar vägen och sladdar den. Man kör 10 lass rovor med hästen som heter Balder, kör långhalm, slaktar Lisa och Tora. Man tvättar, klappar och manglar. Man bakar. Man river och rustar svinhus, rustar gårdsgårdar. Man deltar i husförhör. Man tröskar med ångverket. Släden körs fram i november. Man har socialismöte vid Håsta i augusti 1913. Man går på begravning efter gumman i Vennsta. Lars Lycknell begravs den 17 maj 1914, han blev 31 år 18 dagar. Man hässjar ärter. Man har skyttefest. Det är urväder. Det arbetas - från arla morgon till kvällen. I farmors dagbok kan man också läsa om olika fester. Viktigt var att uppvakta vid namnsdagar och födelsedagar, med kaffe och kakor. Allt var hembakt av kvinnorna på gården.

En sida ur Edith Johanssons dagbok

Bayerska bryggeriet hade nederlag i ölkällaren på Tollsta. Dom kom från Uppsala med lastbil och massor av dricka till källaren. Sen körde farfar ut dricka till olika tillställningar och festplatser i socknen. Senare fick han hjälp av barnen. Det var ett mycket tungt arbete med träbackar med 50 flaskor i. Man hade utskänkningstillstånd för den verksamheten.

Farfar var alltid pigg på att pröva nya idéer. En "tegelfabrik" inrättades i garaget, där farfar tillverkade byggsten och sålde, s.k. poolsten. Den hette Odensala Poolstens fabrik. Senare blev farfar en anlitad auktionsförrättare. Det inbringade lite kontanter. Han tyckte att detta var mycket roligt, för då hade han tillfälle att slänga käft med så många som möjligt. Och han var en mästare att hitta på

hyss. Han var mycket skämtsam, med glimten i ögat och av många kvinnfolk var han uppskattad.

När han för en gångs skull talade sanning var det ingen som trodde honom. Han kom en dag till mamma och sa: tänk idag har jag vunnit en bil! - Ja, sa mamma, du har alltid farit med osanning. Så nej, kom du med bilen först, så tror jag dig sen. - Han kom en dag med en liten vit Fiat. Lotten hade kostat 2:50.

Anderssons hade intresse för svinavel. På väggarna hängde många diplom, utdelade av Stockholms läns och stads hushållningssällskap. På diplomerna kan man läsa om premiering av deras svin under stora delar av 1930-talet, t ex om modersuggan Dagny som 1939 premierades med 80 poäng.

Carl Andersson vid sin bryggarbil klar för leverans till någon kund. 1930-tal

I köket på Tollsta, Ingrid Andersson rensar fisk. Tidigt 1930-tal

Tollsta var en gård som sjöd av liv från arla morgonstund till sen kväll. Att ta hand om skördar, hässa hö, sätta och ta upp potatis, plöja och bruka jorden med hästen som draghjälp men annars var det kroppsarbete som gällde. Och inne i det stora huset vad händer där? Man bakar, tar hand om slakt, syltar, tvättar och städar, spinner, kardar ull och sätter upp vävar. Farmor klippte mattor i tid och otid, på sommaren och på vintern, så att det låg ett dammoln över köket. Och mattor blev det i långa banor. Det var

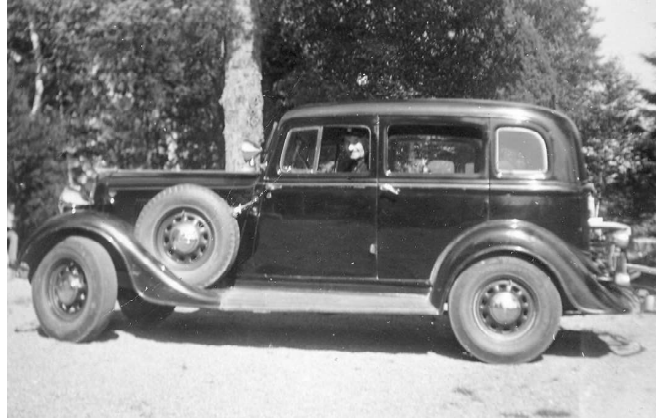
roligt att få sitta bredvid farmor och slå bommen medan hon trampade på lattan hej vilt.

Farmor Edith var fena på att spinna och fick många utmärkelser för det. Det fanns massor av tillbehör till vävstolar, spinnrockar m.m. som vi hittade på vinden och i uthusen. Hon vävde allt, gardintyg, dukar, mattor. Jag har en Oden-sala socken dräkt efter henne och det tyget har hon vävt. När min syster sitter och jobbar med lera till olika keramik-alster, har hon en handduk som farmor vävt. Mönstret blir kvar på keramiken när hon kavlar leran.

Och farmor är med henne dagligen.

Det finns en vindmotor nedanför uthusen på gården. Den gjorde att vattnet kom upp i köket. När det inte blåste måste man pumpa för hand. Det var roligt. Men krafterna i ett barns arm tog snart slut. Vatten värmdes man på spisen eller i kopparreservoaren intill spisen. Det måste ha varit ordentligt varmt inne med vedeldning på sommaren. Och tänk alla flugor som fanns. Och ibland trippade det väl in någon höna också, för dom fanns ju överallt.

Bilar har alltid funnits på gården. Man har pratat om Chrysler, Ford och andra märken. Med farfar var det så att det skulle vara lite extravagant med bilar. Inte att det skulle skötas om med oljebyte och dylikt. Nej, han körde bara, även om det skramlade. Barnen påpekade det. Men inte brydde han sig om det.

Taxiägaren Carl Andersson

Carls enda dotter Ingrid, min riktiga farmor, födde ett barn i unga år. Hon kunde inte själv ta hand om sonen, därför växte min pappa Bertil upp hos Carl och Edit. Så nu vet läsarna att Carl i verkligheten var min farmors far. Men för mig var han farfar.

Pappa Bertil skaffade sig lastbilar och övertog på sätt och vis åkerirörelsen på Tollsta. Hans morbror Lennart Anders-

son, Carls son, övertog bryggeriverksamheten. Han är ännu allmänt känd som "Bryggarn". Hemmasonen Harry fortsatte med taxirörelsen. Harry fixade sina bilar och hade en massa spännande saker i garaget. En episod som har berättats var att jag ofta kom och åt på gröna köpta äpplen efter besök i garaget. Harry upptäckte vem tjuven var och ändrade plats för äpplena.

Bertil Andersson vid en av sina lastbilar på Tollsta. 1940-tal

Att gå i kyrkan var en viktig sak på söndagarna. Det fanns en äldre respektgivande präst vid namn Prosten Palm i Odensala. Jag var mycket rädd för honom. Han hade nog allt en präst kunde ha på den tiden, aktning av alla. Ingen sa du till honom. Jo, farfar och en till gjorde det. Hade han inte fått det hade han nog gjort det ändå. Inget var märkvärdigt för Carl. Jag var ofta med farfar till kyrkan och även på begravingar. Ibland har jag funderat på varför inte farmor var med. Men det var nog hennes stund att vara hemma i lugn och ro. Hon satt framför radion och lyssnade till gudstjänsten.

Farfar var med i kyrkobrodererna, en nestor där, om man får tro tidningsurklippen. Han fick äran att vara med vid klockstapelns invigning i Märsta, med biskop och allt, och var den som var först att provringa. Inte vet jag vad dessa kyrkobroder gjorde, men möten hade dom.

Hemvärnet låg farfar varmt om hjärtat. I 16 år fram till 1956 var han hemvärnschef. Han fick hemvärnets förtjänstmedalj i guld vid sin avgång.

Jag som skriver detta fick den stora förmånen att tillbringa mina första 8 år på Tollsta, en gård med mycket värme och möjlighet att göra olika saker. När jag föddes 1949 bodde vi på övervåningen av stora huset på Tollsta. Det blev så klart jobbigt med två bestämda viljor, så efter ett tag flyttade mina föräldrar och jag till en liten lägenhet med ett rum och kök ovanpå garaget på gården. Där fick familjen rå sig mera själva.

Utedasset hade tidningar på väggarna och bonader med kloka ord. Där hängde ett blankt otäckt papper som man måste skrynkla innan man kunde torka sig med det. Tidningspapper fanns ju också, men jag trodde att man kunde få trycksvärta i baken, så det fick vara för min del. När man blev större och skulle gå på dass följde, efter mycket om och men, brorsan med. Och alltid stack han när man satt där. Och aldrig lärde man sig det. Lika så när Lasse skulle vara barnvakt då mamma och pappa skulle bort. Alltid blev han och jag osams. Jag stack i väg i nattlinne mitt i natten upp till farmor och farfar. Rädd var jag säkert när jag sprang. Dörren var alltid olåst. Jag sprang in och rakt ner mellan dom. Kommer ihåg att dom hade halmmadrasser.

Sädesmagasinen var fulla av säd. Där fick man inte vara och inte heller på höskullen. Det var tabu. Men allt som var förbjudet var såå spännande. Och inte fick man göra gångar i säden ute på gårderna och springa i. På baksidan av ladugården fanns en gödselstack som det stank om. Det var bara tuppen och hönorna som gillade den. Hundar och katter var ett naturligt inslag på gården. En dubbelhundkoja stod i närheten av runstenen. Det var mysigt att leka i den tillsammans med collien Lord. Han var min följeslagare i många år. Han var gammal och hörde dåligt. En dag ringde man från stationen och berättade att en tågförare kört på en hund vid Tollsta. Man letade rätt på Lord och på mig, jag var kanske 5 år. Lord låg i garaget på en jutesäck. När jag kom in lyfte han sitt huvud mot mig och sen la han sig ner för att dö. Älskade hund.

Eftersom det fanns en ölkällare med dricka från Bayerska Bryggeriet fick man en dricka ibland. Frisco och Pommac var nog godast. Svagdricka levererades i stora bruna kaggar med träkorg omkring. När dom tomma kaggarna kom tillbaka stod dom ute och vi kunde öppna korkarna. Då smällde det till av den skvätten som var kvar, jäst och brunaktig. Vi tog några klunkar då och då. Det kan nog inte ha varit så gott, men vi tyckte det.

Carl och Judit Andersson. 1970-tal

På söndagarna kom en del män för att köpa öl. De var törstiga och det var den enda affär som var öppen. En del färgstarka personer man minns är Steninge-Gustav. Han bodde ett tag på gården. Han åt hel ansjovis med huvudet på och kunde på kort tid sätta i sig en soffä öl. Andra profiler var Sture Frank och Kaldin. Alla vänliga, ingen bråkade, duktiga att jobba när det behövdes.
(Red. anm.: Soffa kallades en back som rymde 50 flaskor.)

Varje vecka kom fiskbilen. Där kunde man köpa godis, gröna runda karameller med socker på. Ibland frågade jag farfar om jag kunde få lite pengar för att köpa godis. Han sa alltid att han måste ha till hypoteket, va! Alltid var det så. Han visade mig "portmanjän" tom, bara kassaskåpsnyckeln låg där. Ja, jag såg ju att det inte fanns ett nickel, men alltid? Jag fick av farmor.

Jag har en liten stekpanna i gjutjärn som jag använde hos farmor att steka ägg i. Och jag stekte många. Kunde bara steka på en sida för det gick inte att vända, för det blev helt fullt. Många ägg och stekta på en sida, jag åt inga. Vem som åt vet jag inte. Farmor sa aldrig nej. Hos henne fick man göra allt. Vilket inte var fallet hemma, för mamma tyckte att man stökade till. När jag blev större bakade jag och en kompis massor hos farmor.

En annan sak som jag kommer ihåg var att farmor visade mig en jättestor björk från övervåningen i sovrummet. Där, hon pekade på en björk och sa att, din vilja sitter där. Det blev många: var farmor? och många: där! Jag fattade aldrig detta, först som vuxen.

Idag kan jag se med tacksamhet vad jag fått med att få bo på denna gård. Genom ett barns ögon kan man ju inte förstå hur mycket arbete som lades ner. Men idag kan jag sätta mig in i det. Tack!

Och vad gjorde kyrkobröderna?

Annika Crantz fick aldrig veta vad kyrkobröderna hade för sig på sina möten – för möten hade dom ju! Men så hittade hon en årsberättelse för verksamhetsåret 1954-1955, där styrelsen för Odensala och Husby-Ärlinghundra Kyrkobrödrakår berättar om en intensiv verksamhet, krönt av framgången att kunna överlämna en klockstapel till kyrkan i Märsta, med klocka från Bergholtz klockgjuteri i Sigtuna.

Den formella berättelsen låter oss veta: Under året har 9 månadsmöten hållits i brödernas hem. Föredragshållare har varit: br. C. W. Palm, ryttmästare Berglund från Soldatmissionen, missionär W. E. Wikström, br. Axel Berlin, rektor Netz, diakon Egon Sjödin, Sjömansmissionen, kyrkoherde Sevelius och pastor Lönnebo.

Kollekten uppgick till 1.180:08. Härav har 76:25 gått till Soldatmissionen, 77:50 till Kongomissionen och 145:20 till Sjömansinstitutet. Resterande 881 kr torde ha gått till klockstapeln.

I juni gjorde kyrkobröderna en utflykt till Edsbro och Öregrund. Damerna fick följa med.

”Den 7 september skedde en högtidlig invigning av klocka och klockstapel i Märsta, varvid invigningen förrättades av biskop Manfred Björkqvist.

Dessförinnan hade br. Thore Jansson, i ett högstämt tal redogjort för klockans och klockstapelns tillkomst, samt överlämnat dessa som gåva till Husby-Ärlinghundra församling. Prosten C. W. Palm tackade för gåvan, varefter kyrkobrödrakårens nestor, Carl Andersson i Tollsta utförde den högtidliga invigningsringningen.

Därefter samlades ett hundratal inbjudna till kaffe och samkväm i bespisnings-

lokalen vid Märsta Centralskola, där tal hölls.” ... ”Kollekten som upptogs vid klockstapeln inbringade 360 kronor, ett gott tillskott till kårens nu hårt ansträngda kassa.

Omkring fem-sexhundra personer bevittnade invigningen, vilket tyder på ett glädjande stort intresse bland allmänheten, vilket också framgår därav, att vid helgmålsringningarna som hållits senare, både unga och gamla Märstabor andaktsfullt brukat samlas vid klockstapeln.”

Därefter kommer en lång redogörelse över kostnaderna och hur dessa har kunnat bestridas.

Största kostnadsposten är ersättningen till byggmästare Carl Skoglund, 4 600 kr. efter avdragen rabatt. Själva klockan kostade 4 400 kr. Totalt uppgick utgifterna till 11 144:61.

Märstaortens Elektriska Distributionsförening har skänkt stolpar till ett värde av 900 kr och gåvovärdet av balkar och bult, m.m. från Sörlings upptas till 450 kr. Många enskilda har bidragit med penninggävor. Främst märks godsägarens W. R. Thomas på Steninge bidrag med 5 000 kr.

Men ännu återstår ett ”belopp att anskaffa”. Det belopp bröderna ännu måste hitta finansiering för uppgår till 879:64.

Hänt

Nya medlemmar

Denna gång hälsas följande nya medlemmar varmt välkomna i hembygdsföreningen: Kay o Anna-Karin Ljungkvist, Peter Fredriksson, Bernt Gustavsson och Hans Selén, Märsta, Julia Hytteborn och Olle Lindell, Odensala, samt Lillemor Junghahn, Täby.

Olle Walldén till minne

Strax efter senaste pressläggningen kom beskedet att Olle Walldén har lämnat oss. Olle kom med i styrelsen år 2000, blev viceordförande 2004, men lämnade oss redan året därpå för att sköta sin hälsa. Sedan dess har vi saknat Olle i vårt arbete. Nu är det tomt efter en fin kamrat. Vi vårdar hans minne. *Styrelsen*

Så blev årets valborgsfirande

Med förra årets firande i färskt minne, då vinden låg på från fel håll, var vi lite oroliga för programmet. SMHI:s väderrapporter följdes väldigt noga under veckan före den 30 april. Rapporterna såg väldigt lovande ut och det bådade gott. På en direkt fråga, när jag mötte vår eldningsmästare Fredrik Lundgren - om det blir brasa i år blev svaret - det är klart det blir. Som sagt, i år hade vi tur med både väder och vind.

Vid 19-tiden började folk strömma till och det blev välbesökt i alla åldrar. Det blev också rekord i antal besökande hundar. Det känns som att vi inte har fyrverkeri ligger rätt i tiden.

Strax före 19.30 hälsade föreningens ordförande de församlade välkomna, men inte från trappan till skolans entré.

Han kom gående från parkeringen talande i en trådlös mikrofon. I och med detta var vår nya ljudanläggning invigd.

Anna Lindau, komminister i Husby-Ärlinghundra församling höll vårtale. Därefter underhöll kören Sångfåglarna. Klockan 20.00 tändes valborgsmässoelden. Någon frågade om brasan var svår att tända, med tanke på att den legat sedan i fjol. Svaret blev nej, det räckte med ett exemplar av vardera tidningarna Aftonbladet och Land.

Allan höll ställningarna i torpet där drygt 13 liter buljong gick åt. Gun, Bente, Lasse, Rakel och Torbjörn såg till att kaffe med doppa samt korv med bröd och dricka kunde serveras. Varma korvar blev det bara 3 kvar.

Ett lotteri på 200 lotter med växter som vinster var också populärt. Det blev köbildning vid lottförsäljaren. När brasan hade brunnit nästan färdigt och klockan hade blivit drygt 20.30 började deltagarna att trappa av, möjligen mot Arlandagymnasiet, där det fanns en brasa som skulle tändas lite senare.

Bo Klang

Hembygdens Dag

i hembygdsgården Husby skola
och på Täppavallen

söndagen den 19 augusti, 11.00-15.00

Ur programmet:

dagen börjar med friluftsgudstjänst
och fortsätter med bl a musik och underhållning

13.00 Kulturskolans ensemble

14.00 Dragspelsgillet

årets tema är 50-talet:

allt från filmstjärnor till fordon

utställning i magasinet
lotterier, kulturstig, hantverk, lanthandel och loppis
servering av korv, våfflor och kaffe med hembakt

VÄLKOMNA!

Kom och trivs med oss!

Auktion

**Ett parti spåntade 3 tums beg. golvplank, ca 100 m²
auktioneras ut omkring kl 14.00**

Visning från kl. 12.30

Tollsta gård. Privat vykort, troligen någon gång på 1930-talet. Huset längst till vänster uppfördes 1919.

Det lilla röda huset som omtalas på sid 10 ses t h om nybygget.